

Veljko Milatović:

A helyi közösség szerepe politikai rendszerünkben

Vitaindító felszólalás 1973. november 13-án a JDNSZSZ szakosztályának Arandelovacon megtartott összejövetelén

A változások, amelyeket az új alkotmány az öngazgatás továbbfejlesztése érdekében irányoz elő a társadalom bázisában, valószínűleg a legnagyobb jelentőségűek az egész alkotmányreformban. Említsük meg elsőként az alkotmányfüggeléküket, a társult munka alapszervezeteinek létrehozását, amelyek keretében a dolgozó emberek szabadon társulnak a termelés és jövedelemelosztás végett. Ugyanígy új jelleget kaptak az öngazgatói (helyi, érdek- és más) közösségek, amelyek a közös és társadalmi szükségletek kielégítését szolgálják. Mindezek alapján megújul a politikai szervezkedés és tevékenység tartalma is.

Ezeket a társadalom bázisában végbemenő változásokat különösen két okból tekinthetjük nagyjelentőségűeknek. Először is, a társadalom bázisának ilyen öngazgatású megszervezésével biztosítani tudjuk, hogy a dolgozó emberek és az alkotók közvetlen megbeszélések és elhatározások alapján döntsenek munkájuk és életük minden fontosabb kérdésében. Épp a közvetlen demokráciának e különböző formái által kezdődik el a politikai döntéshozatal társadalmiasítása, s ezek képezik csíráit az öngazgatási viszonyoknak az emberek között, akik társadalmi helyzetük tekintetében egyenjogúak. Másodsor, az öngazgatású társadalmi bázis ilyen megszervezése szükségszerűvé teszi, hogy egész politikai rendszerünket és viszonyainkat e bázistól tegyük függővé. Ennélfogva a küldöttségi rendszer kialakítása ugyancsak nagy változást jelent a társadalmi-politikai viszonyokban.

Az öngazgatói közösségek létrehozásának, valamint annak, hogy egész társadalmi rendszerünket ezekre alapozzuk, annál inkább nagy a jelentősége, mivel társadalmi gyakorlatunkban olyan irányzatok is észlelhetők, amelyek a helyi közösségeket, sőt a kommunákat is egyszerű területi közösségként kezelik, s szerepüket a klasszikus értelemben vett hatósági szintre csökkentik. Nem szabad továbbá lebecsülnünk azt a másik irány-

zatot sem, amely az osztálytársadalmi viszonyok intézményesítését a vállalatban látja, ahol a döntéshozatal központosítva van, s ilyen alapra igyekezik fölépíteni egész politikai rendszerünket. Nem kétséges, hogy ez esetben a technokrácia hatalombitorlásáról lenne szó, „a technokrácia szerveződne állammá”.

Épp ezért oly nagy a jelentősége annak az alkotmányos elvnek, amely szerint az öngazgatás egységes rendszerének, a munkásosztály és a dolgozó emberek hatalmának alapját a dolgozó emberek öngazgatása képezi a társult munka alapszervezeteiben, a helyi és érdekközösségekben, vagyis az alapvető öngazgatású szervezetekben és közösségekben.

A politikai rendszer és viszonyok, valamint az egész társadalom szilárd fejlődése megköveteli, hogy az alkotmány mondja ki a dolgozó ember társadalmi-gazdasági helyzetének sérthetlenségét a társult munkában, mert csak így termelhet és oszthatja el az értékeket szabadon, csak így társíthatja munkáját és eszközeit, s csak így gyakorolhat állandó felügyeletet az újonnan létrehozott értékek felett.

Az alkotmány ugyanakkor, mondhatnánk, egyenrangúan kezeli az emberek más alkaturú öngazgatói közösségekbe való társulását is. A dolgozó emberek ilyen közösségekben döntenek a közoktatás, a gyógykezelés, a művelődés, a honvédelem, a biztonság és más hasonlókérdéseiben. Eltérően a termelési viszonyoktól, melyekbe – mint már Marx megállapította – saját akaratuktól függetlenül jutnak az emberek, a társadalmi életnek ezen a területén a viszonyokat tudatosan, saját akaratuktól függően építik ki a dolgozók. Az öngazgatói közösségek ilyenformán nem kirendeltségei a felsőbb hatalomnak, nem hatalmi szervek, hanem nagy hatósugarú társadalmi szervezetek, amelyekben az emberek demokratikusan, közvetlenül és önkéntesen szabályozzák kölcsönös társadalmi viszonyaikat.

E közösségek jelentősége társadalmunkban egyre inkább növekszik. Egyfelől a munka társadalmi termelékenységének fokozódásával, a munkaidő csökkenésével és az anyagi termelésben foglalkoztatottak szaporodásával egyre fontosabbá válik a társadalmi életnek ez a „szférája”. Másfelől a kölcsönösség és szolidaritás, ami legfőbb alapelvét képezi az öngazgatói közösségeknek, melyekben az emberek tudatosan hozzák létre ilyen jellegű kölcsönös viszonyaikat, lehetővé teszi az emberségesebb kapcsolatok továbbfejlesztését az emberek között, akár lakásviszonyaikról van szó, akár a teleprendezésről, a közoktatásról, vagy a szociális és gyermekvédelemről, a művelődési szükségletek kielégítéséről, a honvédelem megszervezéséről, a társadalmi önvédelem biztosításáról stb. Végül hangsúlyoznom kell, hogy az öngazgatói közösségek és a bennük érvényesülő közvetlen demokrácia továbbfejlesztésének döntő hatása van az egész társadalmi rendszerre, hiszen az új öngazgatói viszonyok a termelésben, a társult munkában semmiképpen sem fejlődhetnének ki a maguk teljességében e kö-

zösségek megléte és továbbfejlesztése nélkül. A helyi és az öngazgatói érdekközösségek épp ezért az új alkotmányos rendelkezések értelmében egyik alapját képezik egész társadalmi és politikai rendszerünknek.

Az öngazgatói közösségek szempontjából különleges jelentősége van annak az alkotmányos megoldásnak, amely szerint e közösségekben a társadalmi-gazdasági viszonyok a szabad munkacsere elvére épülnek. Egészen új és minőségbeli megoldás ez, aminek semmi köze a piaci törvényszerűségekhez, sem az állami előírásokhoz, tehát nem költségvetési-adminisztratív jellegű. A munkacsere lényege az egyenrangú emberek megállapodása, a szolidaritás és a kölcsönösség tiszteletben tartásával. Ezek az új öngazgatói társadalmi-gazdasági viszonyok megkövetelik, hogy továbbfejlesszük és tökéletesebbé tegyük a jövedelem és a személyi jövedelem (a bruttó személyi jövedelem) kategóriáját is, amely egyrészt a dolgozó ember stabilitásának és biztonságának alapja, másrészt pedig legfőbb eszközforrása a közös szükségletek kielégítésének. Ez a dolgozó emberek közvetlen döntéshozatalának területe (gyűlések, referendumok stb. útján), ahol a kölcsönös viszonyokat és kötelezettségeket mostantól fogva újszerű módon, egyezmények és megállapodások formájában szabályozzák. Mínthogy ezek az öngazgatói egyezmények és társadalmi megállapodások az önkéntességen alapulnak, vagyis az összes érdekelt tényezők tudatos egyetértésével és helyeslésével jönnek létre, hatóerejüknek is nagyobbak kell lennie a törvényes rendelkezéseknél.

Társadalmi szükségszerűség, hogy a Szocialista Szövetség közvetlenül és tevékenyen bekapcsolódjon e viszonyok egész rendszerébe, amely kapcsolatot teremt a társadalmi munka szférája, valamint az öngazgatói politikai megbeszélések és döntések között. Ilyen értelemben ez a szervezet maga is formálja a demokratikus közvetlen politikai megbeszéléseknek, amelyek kifejezésre juttatják és összhangba hozzák az alapvető öngazgatású szervezetekben és közösségekben megszervezett dolgozó emberek érdekeit és szükségleteit.

A dolgozó emberek érdekei, amelyek közvetlen megbeszélések útján jutnak kifejezésre és oldódnak meg az öngazgatói közösségekben, nem érvényesülhetnek kizárólagosan e közösségeken belül. És amennyire jelentős a viszonyok transzformálódása egy-egy ilyen közösség keretében, ugyanilyen vagy ehhez hasonló fontossága van e közösségek kölcsönös viszonyának is a szélesebb, a kommunális és még nagyobb kiterjedésű öngazgatású közösségeken belül, amelyek ugyancsak az emberi érdeket és szükségleteket hozzák egymással kapcsolatba és elégítik ki. Évgett az alkotmány külön jelentőséget kölcsönöz a küldöttségi rendszernek, s ezen belül a küldöttségi viszonyoknak. Épp a közvetlen demokratikus viszonyok követelik meg a küldöttségi rendszer következetes alkalmazá-

sát, amely az alapvető öngazgatású közösségekben megszervezett emberek érdekeit és akaratát tartja szem előtt és juttatja kifejezésre.

A klasszikus politikai képvisellettől és közvetítői szereptől, valamint a klasszikus politikai szervezéstől és tevékenységtől megszabadított új viszonyok megkövetelik, hogy a Szocialista Szövetség mint a társadalmi-politikai szervezetek közössége, élén a JKSZ-szel, igazi politikai alapzattá váljon az öngazgatási rendszernek, s szervezetileg a közvetlen öngazgatási gyakorlathoz alkalmazkodjon – a közvetlen szocialista demokráciát szolgálva. És ez nem lehet csupán demokratikus külszín, mert akkor csak külsőleg demokratizálhatnánk a társadalmi viszonyokat – hanem a Szocialista Szövetségnek szerves részévé kell válnia a helyi közösség, illetve a kommuna öngazgatási szervezetének. Elvitathatatlan, hogy a dolgozó emberek a helyi vagy érdekközösségekben egy egész sor kérdésben aligha hozhatnak döntést, ha a Szocialista Szövetségben előzetesen nem hangolják össze politikailag a megbeszélések eredményeit. Ha nem így lenne, akkor szabad teret adnánk az öngazgatás visszaszorításának, elsősorban az antiszocialista irányzatoknak, a különféle csoportok ténykedésének és a monopóliumok létrehozásának.

Ahogy a közvetlen öngazgatás nem fejlődhet a Szocialista Szövetség nélkül, ugyanígy a helyi és az érdekközösségek küldöttségei sem alakulhatnak meg sikeresen, és nem dolgozhatnak eredményesen e szervezet mellőzésével. A Szocialista Szövetségnek nagy a kötelezettsége és felelőssége a küldöttségek és küldöttek összetétele és megválasztása tekintetében, s ugyanakkor tájékoztatásukról is gondoskodnia kell minden kérdésben, ami a megbeszélések és döntések tárgyát képezi a polgárok gyűlésein vagy a küldöttségekben. Amikor a határozatok meghozatalára kerül sor, a küldöttségek semmiképp sem támaszkodhatnak kizárólag a munkaszervezetek vagy a társadalmi-politikai közösségek szakszolgálatainak jelentéseire, hanem a Szocialista Szövetséget is képessé kell tennünk e feladat vállalására. Ilyen szempontból a tömegtájékoztatási eszközökre, különösen a helyi jellegű és üzemi sajtóra is jelentős szerep hárul.

Magát a Szocialista Szövetséget elő kell készíteni ezekre az új viszonyokra, elsősorban is képessé kell tenni arra, hogy bővítse politikai ténykedésének alapjait, s hogy létrehozza minden előfeltételét az összes szervezett szocialista erők egységes fellépésének a Jugoszláv Kommunista Szövetség irányításával.

Az összes szocialista erők tevékenységének egyesítésével a Szocialista Szövetség elsősorban a társadalom bázisában juttatja kifejezésre működését. E szervezet keretein belül fejtik ki közvetlen ténykedésüket és jutnak kifejezésre a dolgozó emberek a társult munkából, a területi jellegű gyűlekezetekből (a tagozatokból és helyi szervezetekből), a társadalmi-politikai szervezetekből, a polgárok társadalmi szervezeteiből és egyesületeiből,

valamint az öngazgatói érdekközösségekből. Valamennyiük közös akciója a Szocialista Szövetség keretében elsődlegesen épp a helyi közösségben objektivizálódik. A szervezkedés munkaérdekű és területi jellegű elvei ugyanis elsősorban e közösségen belül egyesülnek. Innen kerülnek kapcsolatba és társulnak a községgel mint integrált öngazgatású és alapvető társadalmi-politikai közösséggel. Ennek megfelelően a Szocialista Szövetség választmánya, minden szerve és testülete a küldöttségi elv alapján jön létre a teljes öngazgatású-politikai struktúrából.

Mindennek megfelelően a Szocialista Szövetség szervezettsége, akcióképessége és hatékonysága döntő módon attól függ, hogy mennyire fejlett a dolgozó emberek közvetlen öngazgatása és társulása a munka- és lakóhelyükön, a helyi és érdekközösségekben, valamint az egész községben. Másfelől viszont épp a Szocialista Szövetség, illetve az összes szervezett szocialista erők összehangolt akcióitól függ mindenekelőtt, hogy milyen mértékben érvényesülnek a tényleges közvetlen-demokratikus viszonyok a helyi közösségekben, tehát hogy megvalósul-e a dolgozó emberek és polgárok megbeszélésein alapuló döntéshozatal. A Szocialista Szövetségnek a helyi közösségben a legközvetlenebb módon, minden tettével, javaslatával és befolyásával elő kell segítenie, hogy az öngazgató szervek és szervezetek, az állami szervek stb. intézkedései megkönnyítsék a dolgozó emberek és polgárok mindennapi gazdasági-szociális, közoktatási, művelődési és más problémáinak megoldását, a közös érdekű ügyek intézését a társadalmi élet minden területén. Ha így szerveződik meg és ilyen irányú ténykedést folytat az öngazgatású-politikai bázisban, akkor a Szocialista Szövetség valóban a közvetlen demokrácia hatóeszközüvé válik a dolgozó emberek és a polgárok, valamint ezeknek szervezetei és közösségei kezében, s nem szűkül le egyszerű területi-politikai alakulattá, amelynek hiányzik a szociális tömegebázisa, s amelynek nincs hatása a társadalmi viszonyokra és a politikai döntéshozatalra.

A közvetlen öngazgatás és a helyi közösségek alkotmányos feladatai megvalósításának tekintetében igen nagy a felelőssége a Kommunista Szövetség szervezeteinek. A KSZ szervezeteinek és tagjainak tevékenységét a helyi közösségekben egyre inkább aszerint fogjuk értékelni, hogy mennyire fejlett a közvetlendemokratikus döntéshozatal, s hogy milyen erős a dolgozó emberek hatása a társadalmi ügyek intézésében. Ezért a kommunisták mindennapos eszmei-politikai ténykedése valamennyi öngazgatói alakulatban – a Szocialista Szövetségben is – tartós kötelezettség. Ugyanígy a szakszervezetnek is felelősségteljes kötelessége az öngazgatói döntéshozatal fejlesztése, a lakóhelyi megbeszélések előmozdítása. Az ifjúsági és a harcoszervezetek, önnön konkrét érdekeikkel összhangban szintén a helyi közösségekben kitűzött célok megvalósításáért küzdenek, és elősegítik az összes szervezett szocialista erők egységes

ténykedését a helyi közösségben. Úgy hiszem, akárcsak a társadalmi-politikai szervezetek esetében, a polgárok társadalmi szervezeteinek és egyesületeinek tevékenysége is a helyi közösségekben jut a legkonkrétabban kifejezésre. Mindezek a szervezetek, minden formája a közvetlen és önálló öngazgatású politikai ténykedésnek, amelyek szorosan együttműködnek és társulnak a Szocialista Szövetségben a Kommunista Szövetség irányításával, előfeltételét képezik a közvetlen öngazgatás gyakorlati megvalósulásának, a dolgozó emberek társulásának és érdekegyeztetésének a munka- és lakóhelyükön, a helyi közösségben és a községben.

A helyi közösségek viszonylag rövid idő alatt nagy fejlődésen mentek át. Az 1963-as alkotmány meghozatala óta az országban mintegy 10.000 ilyen közösség jött létre. Öngazgató testületeikben több mint 260.000 aktivista tevékenykedik. Ténykedésük elsősorban a közművesítés fejlesztésére, a teleprendezésre, a gyermek- a szociális és az egészségvédelem fokozására, a művelődési élet, a foglalkoztatás, a testnevelés, a szórakoztatás és üdültetés, a közoktatás, a turizmus stb. kérdéseinek megoldására irányult, de sokat tettek a falu társadalmi viszonyainak továbbfejlesztéséért is.

Egy adatgyűjtés során kiderült, hogy 1971-ig a megkérdezett 7610 helyi közösségben, részint a községi költségvetés hozzájárulásával, valamint a munkaszervezetek anyagi segítségével a dolgozó emberek összesen 5080 km új utat, 6500 km vízvezeték és mintegy 1400 km szennyvízcsatornát, továbbá 1370 trafóállomást, 5840 km villanyvezeték és sok más létesítményt építettek ki. A helyi közösségek ötéves fejlesztési tervének keretében, már az első évben több mint 1 millió 800 ezer négyzetméternyi területet parkosítottak, 3 millió négyzetméternyi kopár hegyvidéket erdősítettek, 65 új gyermekvédelmi objektumot, 346 játszóteret, 335 iskolát építettek fel. A fiatalok számára 681 klubot létesítettek. Fölépült 231 művelődési otthon, 131 új könyvtár (több mint félmillió könyvállománnyal) és 175 egészségügyi otthon.

Mindezek csupán részeredmények. Az ötéves tervidőszak első évében elvégzett összmunkálatok értéke a helyi közösségekben néhány száz milliárd régi dinárra tehető. És ez az irányzat tovább tart, az eredmények mindinkább sokasodnak.

Nem kétséges tehát, hogy ez esetben csakugyan egy jól megalapozott és szervezett öngazgatói társadalmi ténykedésről, a dolgozó emberek igazi öngazgatói mozgalmáról van szó. Ez a sokrétű és szerteágazó öngazgatói tevékenység a helyi közösségekben egyúttal étvényre juttatja és gyakorlatilag is igazolja öngazgató társadalmunk egyik legfőbb alapelvét, amelynek értelmében a munkásoknak és a dolgozó embereknek felül kell kerekedniük saját munkájuk teljes értékén, az egész jövedelmen, amit létrehozhatnak, ide számítva a közös szükségletek kielégítésére szánt

eszközöket is. Egészen indokolatlan volt tehát a félelem, hogy a társadalmi tevékenységek költségvetési pénzelésének fokozatos felszámolásával, vagyis a viszonyok további deatizálásával ezen a téren – az adórendszer módosításával, a bruttó személyi jövedelmek bevezetésével, vagyis azzal a rendszerrel, hogy a társadalmi tevékenységekre szánt eszközökkel a dolgozó emberek úgy rendelkeznek, mint személyi jövedelmük részével – veszélybe sodorjuk a társadalmi tevékenységek egész hálózatát.

Az akciók, amelyek a helyi közösségekben mentek végbe a közös szükségletek kielégítéséért, azt bizonyítják, hogy a dolgozó emberek, ha pontosan tudják, milyen célra fordítják a maguktól és családjuktól megvont dinárokat, sokkal nagyobb áldozatokra is hajlandók, mint amit a kötelező hozzájárulások és adók megkövetelnének.

Még fontosabb talán, hogy az ily módon összegyűlt eszközöket úgyszólván egyetlen esetben sem költötték szükségtelen, gazdaságtalan és nem kifizetődő létesítményre. A gyakorlat igazolta, hogy egyetlen adminisztratív apparátus sem lehet éberebb ellenőre a beruházások indokoltságának, mint azok az emberek, akik saját pénzüket adták össze egy meghatározott célra. Emellett az ilyen öngazgatóilag összevont eszközökből készült létesítményekhez az emberek egészen másként, mint saját tulajdonukhoz viszonyulnak, s így jön létre új értelmezése a társadalmi tulajdonnak, a köztulajdonnak, amely most már nem „másé – az államé”.

A Szocialista Szövetség és a többi társadalmi tényező legközvetlenebb feladata, hogy ahol még nincsenek, ott is megalakítsák a helyi közösségeket, egészében pedig – hogy minden helyi közösség az öngazgató alkotásmányos elveivel összhangban erősödjön meg szervezeten. Különösen fontos a helyi közösségek továbbfejlesztése a városokban és az ipari központokban. Szerintem elfogadhatatlan az a szemlélet, hogy a mai modern élet, különösen a városokban, a műszaki vívmányok és a magasabb élet színvonalért folytatott mindennapi harc a polgárokat mindinkább érdektelen szavazókká változtatják át, elválasztják őket a környezetüktől, ahol élnek, s ennél fogva illuzórikus a törekvés, hogy a helyi közösségekben kell továbbfejleszteni a közvetlen döntéshozatalt. Épp ezekben a környezetekben következett be az emberi viszonyok dehumanizálódásának jelensége, a polgárok passzivitása. A helyi közösség nem válhat olyan szervvé, amelyben a dolgozó embereket főleg csak konzultálják és tájékoztatják a már meghozott döntésekről, a községek és városok öngazgató testületei által már elfogadott álláspontokról – ahelyett, hogy a helyi közösség válna az öngazgató alapegységévé, s innen kezdeményeznék a községgyűlés minden elhatározását.

Közvetlen és tartós feladat a dolgozó emberek lehető legszélesebb körének bekapcsolása az öngazgatói döntéshozatalba a már bejáródott formák révén, mint amilyenek a dolgozó emberek gyűlései, az érdekkö-

zösségi gyűlések, a helyi közösségek közgyűlései, nagygyűlései és tanácsülései, a fogyasztók tanácsai, a békéltető bizottságok, a lakótestületek és házi tanácsok, a referendumok stb. Ez egyben legfőbb előfeltétele a közdöntési elvek következetes érvényesülésének a kommunában. Eközben a helyi közösségre nem tekinthetünk úgy, mint valamilyen elszigetelt öngazgatói testületre, mert valójában egy összetett öngazgatói közösségről van szó, amelyben közvetlenül szövődnek egybe a társadalmi viszonyok és kapcsolatok. Körükben jelenik meg a dolgozó ember egyénileg, de a maga társulásaiban is – a társadalmi-politikai szervezetekben, a különféle egyesületekben, a munkaszervezetekben és más intézményekben. Ésszerű tehát a követelmény, hogy a helyi közösségek munkaterveiben és öngazgatói testületeinek összetételében az összes dolgozó emberek szükségleteit és érdekeit kifejezésre kell juttatni.

A dolgozó emberek szükségletei zömmel túlmutatnak egy-egy helyi közösség szűk területi határain. A közsükségleti eszközök felhasználását általában a fejlesztési programok teszik célirányossá. Ezért a társadalmi tervezést feltétlenül még demokratikusabbá kell tenni. Összhangban az új alkotmányos törekvésekkel, amelyek a társadalmi tervezést illetik – a kommunák és városok társadalmi terveit egybe kell hangolni a helyi közösségek fejlesztési terveivel és a társult munka alapszervezeteinek fejlődési programjával. Más szóval ez azt jelenti, hogy a dolgozó embereken, az aktivistákon és a társadalmi szervezeteken kívül a község vagy a város szakszolgálatait is okvetlenül be kell kapcsolni a helyi közösségek programjainak előkészítésébe, elsősorban is megfelelő adatokkal és információkkal kell ellátniuk a helyi közösségeket, hogy kidolgozhassák saját programjaikat. A társadalmi tervezés ily módon demokratizált folyamatának összetevő részét képezi az öngazgatói egyezmények és társadalmi megállapodások teljes rendszere a kommunákban, amelynek az a célja, hogy a közös szükségleteket a szolidaritás elvei alapján elégítsék ki. Az ilyen szempontból teljességre törekvő program megvalósításába a mai kezdeti szakaszban 18 község és város kapcsolódott be köztársaságainkból és tartományainkból.

Az öngazgatói egyezmények és társadalmi megállapodások programjának valóra váltásáért szinte teljes egészében a társadalmi-politikai szervezeteket terheli a felelősség a kommunákban, mindenekelőtt a Szocialista Szövetség és a szakszervezet testületeit: a választmányokat és a helyi közösségek tevékenységét egyeztető bizottságokat. Ezek a szervezetek elsősorban politikai hordozói a tevékenységnek, míg a szakmai és gyakorlati ügyek intézését a községgyűlés, az öngazgatói érdekközösségek, az alapok stb. szakszolgálatainak kell megukra vállalniuk. A közigazgatási és más szakszolgálatoknak nem csupán az állami szervezetet kell ellátniuk megfelelő adatokkal, hanem ezzel párhuzamosan, minden szaktudásuk

igénybe vételével hozzá kell járulniuk a szakkérdések megoldásához az öngazgatás területén is.

A kommuna közös szükségleteivel foglalkozó öngazgatói egyezmények és társadalmi megállapodások rendszere a maga teljességében semmiképp sem valósulhat meg, és a helyi közösségek új alkotmányos szerepe sem bontakozhat ki még csak megközelítőleg sem, ha az öngazgatói érdekközösség átalakulása nem az új alkotmányos elképzelésekkel összhangban megy végbe. A társadalmi akciók ilyen összefüggése azonban jelenleg még nagyrészt nem alakult ki. Még mindig nem értjük meg kielégítő mértékben, hogy az öngazgatói egyezmények és társadalmi megállapodások teljes rendszerének programja a szociálpolitikai mércék figyelembe vételét is megköveteli, tehát ezeket feltétlenül érvényesíteni kell az átalakult öngazgatói érdekközösségekben, hiszen máskülönben a helyi közösségek programpontjainak nagy részét nem valósíthatjuk meg.

Be kell építeni rendszerünkbe a dolgozó emberek mint fogyasztók szervezett ténykedését is, szem előtt tartva azt a követelményt, hogy szocialista piacgazdálkodásunkban feltétlenül meg kell akadályoznunk a nem szocialista jellegű törekvések újratermelődésének lehetőségét, azokat a viszonyokat, amelyek az árutermelésből erednek. A dolgozók közösségei és a fogyasztók közötti öngazgatási viszonyok megteremtésével szembe fordulhatunk azokkal a próbálkozásokkal, amelyeknek célja, hogy a mi társadalmi rendszerünkben is kifejezésre jussanak az ún. „fogyasztótársadalom” negatív jellemzői, a fogyasztókkal való manipulálás és az ember elembertelenségének jelenségei. E tekintetben nemcsak a DNSZSZ szervezeteire vár számos fontos feladat, hanem külön a szakszervezetekre, a gazdasági kamarákra, valamint a szövetség, a köztársaságok, a tartományok, a községek és városok gyűléseinek megfelelő ügyosztályaira is.

Rendkívül felelősségteljes és fontos feladat e pillanatban a helyi közösségek új statutúmainak előkészítése. Döntő jelentőségű, hogy ezt a feladatot összekapcsoljuk a községek és városok, a TMAZ-ok és az öngazgatói érdekközösségek alapokmányainak kidolgozásával.

A helyi közösségek továbbfejlődése végül megköveteli a helyes káderpolitika kialakítását, megköveteli, hogy a közvetlen termelésből minél több munkást, továbbá minél több fiatal és nőt kapcsoljunk be a helyi közösségek öngazgatói tevékenységébe, megfelelőképpen felkészítve őket e felelősségteljes és összetett feladatok végzésére.